

УДК 811.161.2 (092) В.С. Перебийніс

НАУКОВЕ КРЕДО І ТВОРЧЕ ДОВГОЛІТТЯ В.С. ПЕРЕБІЙНІС (до 90-річчя з дня народження)

2013 рік — ювілейний у житті визначного мовознавця України, доктора філологічних наук, почесного професора Київського національного лінгвістичного університету Валентини Сидорівни Перебийніс. Близько 25 років вона працювала в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, з них 18 років завідувала відділом структурно-математичної лінгвістики. Її цілком справедливо вважають фундатором цього напрямку мовознавства в Україні, передусім фундаментальних досліджень у галузі структурної, математичної та прикладної лінгвістики, створення теоретичної та методико-процедурної бази для впровадження комп'ютерних технологій у мовознавство.

Упродовж своєї наукової діяльності Валентина Сидорівна висловила, висвітлила й реалізувала багато важливих наукових ідей, що знайшли практичне застосування в автоматичному укладанні словників, комп'ютерних системах редагування та перекладу тексту, які мають майже романтичні назви РУТА і ПЛАЙ. Під її керівництвом написано навчальні посібники з англійської мови, створено перекладні й частотні словники, науково-популярні книжки про автоматизацію мовознавчих досліджень.

У науковій творчості В.С. Перебийніс важливу роль відіграють і дослідження з україністики. Серед них наукові розвідки про фонологію сучасної української мови, її функціональні стилі, структурну граматику, моделювання у мовознавстві, теоретичну лексикологію, комп'ютерну лексикографію тощо. Усе це переконливо

© Н. Ф. КЛИМЕНКО, Є.А. КАРПІЛОВСЬКА, 2013

свідчить про великий творчий набуток Ювілярки, різнобічність її наукових зацікавлень, талант і дивовижну працелюбність.

Життєпис В.С. Перебийніс позначено труднощами, які вона мужньо долала, прагненням до навчання, здобування знань, пошуком свого шляху, тієї єдиної стежини, що вивела її на наукову ниву, стала її долею, покликанням, предметом наполегливої праці, сповненої наснаги, злетів до вершин мовознавчої науки та відкриттів у педагогічній діяльності.

Валентина Сидорівна вчилася в сільських школах, жила в Черкасах, Уфі, близько 7 років працювала і навчалася в Москві, але більшу частину свого життя вона віддала

Києву, його науковим і навчальним закладам. Тут вона проклала в Україні дорогу новим мовознавчим напрямкам — структурній, математичній, прикладній, комп'ютерній лінгвістиці, збагачувала мовознавство новими відомостями про українську, англійську, російську та інші мови, здобутими за допомогою цих нових наукових дисциплін.

Народилася Валентина Сидорівна 13 жовтня 1923 року в селі Тишенківка Красноградського району Харківської області в родині Сидора Йосиповича і Ніни Іванівни Перебийносів. 1925 р. її батьки переїзять до с. Шевченківка Устимівського району Кіровоградської області, де працюють сільськими вчителями. Там маленька Валя пішла відразу до другого класу сільської школи, бо вже вмiла читати, писати та рахувати. У 1934 р. батьки переселилися до Черкас, де жили до грудня 1962 р. Валентина Сидорівна стала ученицею Черкаської середньої школи № 3, яку закінчила із золотою медаллю в 1940 р. Того ж року вона поступила на українське відділення філологічного факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка та війна перервала навчання. Валентина Сидорівна з труднощами добирається до матері в Черкаси, а потім разом з мамою і братом їде вантажівкою до Харкова. За наполяганням батька, який був у армії, родина евакуюється до Уфи — столиці Башкирської АРСР.

Під час війни сім'я бідувала. Сімнадцятирічна Валя спочатку працювала в госпіталі, потім закінчила курси радистів-операторів та паралельно радистів-інструкторів і працювала за цим фахом у Центральній раді ТСОАвіахіму. Дівчина дуже хотіла вчитися далі й 1943 року вступила на заочне відділення Московського бібліотечного інституту, еваку-

йованого на час війни до Уфи. Одночасно вона працювала завідувачкою бібліотеки військової частини № 3000. Разом з інститутом у жовтні 1943 року Валентина Сидорівна їде до Москви. Однак у родині були нестатки і вона до серпня 1945 року знову на роботі — завідує відділом діловодства Штабу авіації далекої дії. У серпні 1945 р. В.С. Перебийніс добровільно йде до армії як слухач Військового інституту іноземних мов. Учиться наполегливо й охоче. Інститут закінчує в 1949 р. з відзнакою й одержує диплом викладача англійської мови середніх і вищих навчальних закладів. Валентина Сидорівна ще служить в армії і викладає в Чугуївському авіаційному училищі. Згодом вона їде до батьків у Черкаси, де з 1949 до 1953 року працює в Черкаському педагогічному інституті завідувачкою кафедри іноземних мов. Лише 1953 року вона демобілізувалася в зв'язку з народженням доньки Наталки. В інституті в Черкасах вона розгорнула науково-методичну роботу, виявивши неабиякі організаторські здібності. Там вона вперше зрозуміла ефективність використання кількісних підрахунків та статистики у мовознавстві. Валентина Сидорівна вивчала статистичними методами реєстр англійсько-російського словника О.С. Ахманової, обсягом 20 тис. одиниць. Статистичні методи дозволили їй окреслити лексикон словника, розподіл у ньому слів за частинами мови, їхньою питомою вагою і т.ін. Валентина Сидорівна готує свою першу наукову статтю про наслідки такого вивчення лексики і надсилає її О.С. Ахмановій до Москви. 1961 року Черкаський пединститут відряджає її в річну аспірантуру до Московського державного інституту іноземних мов імені М. Тореза. Науковим керівником її кандидатської дисертації призначили доцента Р.С. Гінзбург, яка працювала на кафедрі стилістики і лексикології англійської мови. Про свою вчительку Валентина Сидорівна згадує з великою теплотою й повагою. Вона була педагогом з ласки Божої, вимагала глибоких знань предмета, уміння аналізувати мовний матеріал, знаходити переконливі аргументи висловлених думок. Аспірантура припала їй до душі. Р.С. Гінзбург та С.С. Хідекель стали друзями Валентини Сидорівни, мудрими порадницями, взірцем людської порядності та інтелігентності на все життя.

Тема кандидатської дисертації В.С. Перебийніс зі спеціальності «Германські мови (англійська мова)» **«Роль моделей в розмежуванні значень багатозначного дієслова (до питання про методи лексикологічного дослідження на матеріалі дієслів *make* і *do* в англійській мові)»**. Праця мала чітке структуральне спрямування. Так матеріалізувалися ідеї семінару, що діяв в Інституті російської мови АН СРСР у секторі структурної лінгвістики, яким керував С.К. Шаумян. Його відвідувала Валентина Сидорівна. Членами сектору були Ю.Д. Апресян, П.А. Соболева, В.В. Шеворошкін, К.І. Бабицький, які згодом стали гордістю російської мовознавчої науки.

Засідання семінару проходили в бурхливих дискусіях, там народжувалися нові ідеї щодо системи та структури мови, методів вивчення фонології, граматики, лексики, моделювання мовних явищ, застосування

статистичних методів до обстеження мовного матеріалу. Це був час щасливого наукового зростання В.С. Перебийніс, формування її твердого переконання в тому, що методи структурно-математичної лінгвістики збагатять лінгвістику новими науковими фактами.

Нову галузь, що утверджувалася в мовознавстві, офіційно ще не визнавали й критикували. Захист кандидатської дисертації В.С. Перебийніс не був безхмарним. Проти виступили такі відомі вчені, як Н.Д. Слюсарева та І.Р. Гальперін. Ідеї та висновки її праці підтримали К.І. Бабицький, С.С. Хідекель, Р.С. Гінзбург, А.Я. Шайкевич і присутні на захисті в Інституті російської мови АН СРСР члени семінару. Про дисертацію В.С. Перебийніс схвально відгукнувся Г.В. Колшанський. Валентині Сидорівні присудили науковий ступінь кандидата філологічних наук у 1962 році. Вона повернулася до Черкас на роботу в педінституті в травні 1962 року.

Поступово структуралізм як самостійний напрямок наукових досліджень утверджував свої позиції не тільки в мовознавстві, а й в інших точних і гуманітарних науках. Цей підхід доповнював знання про мову, одержані традиційними методами. В Інституті мовознавстві ім. О.О. Потебні АН УРСР виникла ідея створення у відділі теорії української мови групи структурної лінгвістики. Її підтримали директор Інституту академік І.К. Білодід та завідувач цього відділу доктор філологічних наук М.А. Жовтобрюх. Він кілька років до цього працював на посаді професора в Черкаському педінституті і добре знав В.С. Перебийніс, слухав її наукові доповіді, виступи в дискусіях. Саме він запропонував їй кандидатуру на посаду керівника групи структурної лінгвістики у своєму відділі. У грудні 1962 року Валентина Сидорівна стала науковим співробітником Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН УРСР і переселилася з батьками до Києва. До групи ввійшли майбутні академіки Академії педагогічних наук України А.П. Грищенко та Л.І. Недбайло (Мацько), член-кореспондент НАН України С.Я. Єрмоленко, доктор філологічних наук М.П. Муравицька.

В.С. Перебийніс організувала семінар із структурної лінгвістики, який відвідували не тільки співробітники групи, а й багато науковців з інших відділів. Серед них — майбутній академік НАН України В.М. Русанівський, доктори філологічних наук професори М.М. Пещак, Л.О. Кадомцева. На засіданнях обговорювали не лише теоретичні засади структурної лінгвістики, а й доповіді про наслідки вивчення української мови за допомогою структурних методів. Група виконувала планові наукові теми з вивчення граматики української мови як системи зі своєю структурою і взаємовідношенням компонентів, статистичного обстеження функціональних стилів сучасної української мови. Один за одним виходять наукові збірники, автором і редактором яких була В.С. Перебийніс: «Структурно-математичне дослідження української мови» (К., 1964), «Статистичні та структурні лінгвістичні моделі» (К., 1966), «Методи структурного дослідження мови» (К., 1968).

1967 року побачила світ колективна монографія «**Статистичні параметри стилів**», що обґрунтовувала критерії статистичного дослідження стилів, їхніх особливостей, закономірності функціонування української мови в художній літературі, публіцистиці, наукових текстах. Крім нових теоретичних узагальнень ця монографія відкрила дорогу для укладання серії частотних словників сучасної української мови. Валентина Сидорівна невтомно працює над популяризацією ідей структурної лінгвістики. Вона читає про неї цикли лекцій в Черкаському педінституті, Донецькому університеті, два роки поспіль проводить всеукраїнські семінари для викладачів педінститутів та університетів України. За матеріалами семінарів опубліковано збірник «**Проблеми та методи структурної лінгвістики**» (К., 1964). В.С. Перебийніс — блискучий лектор. Без «шпаргалок» вона точно, просто, логічно послідовно уміла розповісти аудиторії про найскладніші наукові проблеми, пояснити тонкощі застосування нових тоді для мовознавців трансформаційного аналізу і аплікативної породжувальної моделі С.К. Шаумяна, довести переваги статистичних методів у вивченні функціонування мови.

Вона стає високопрофесійним і талановитим популяризатором ідей структурно-математичної лінгвістики. Про це свідчить її високоінформативна, видана Товариством «Знання», книжка «**На шляху пізнання таємниць мови**» (К., 1965). У цей час, 1964 року, в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР відкривають аспірантуру з нової наукової спеціальності 10.02.21 — структурна, прикладна та математична лінгвістика. Валентина Сидорівна стає визнаним лідером цієї галузі наукового знання про мову в Україні. Усю її подальшу наукову діяльність спрямовано на утвердження цього напрямку в науці. З вершин здобутків сьогодні видно, яким вправним будівничим була Валентина Сидорівна, який міцний підмурок заклала вона для розвитку комп'ютерної лінгвістики в Україні, впровадження в лінгвістичні дослідження нових інформаційних технологій.

Досягнення групи були настільки вагомими, що це дозволило порушити питання про створення в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР нового відділу структурно-математичної лінгвістики. 1968 року відбулося засідання Президії АН УРСР, на якому заслухали звіт про роботу в цьому напрямку в Інституті. Академіки Б.Є. Патон і В.М. Глушков підтримали пропозицію створити в Інституті мовознавства окремий відділ структурно-математичної лінгвістики і відтоді до 1986 року включно В.С. Перебийніс керувала цим новоствореним відділом.

Відділ запланував на найближчі п'ять років дві фундаментальні теми: «**Статистичне вивчення художнього стилю сучасної української мови**» та «**Теоретичні засади структурної граматики української мови**». Вони повинні були завершитися підготовкою пробного зошита «**Частотного словника сучасної української художньої прози (за 1945–1970 рр.)**» та написанням проспекту «**Структурної граматики сучасної української мови (морфологія)**». Розпочалася експериментальна і теоретична наукова

робота, пов'язана з осмисленням принципів статистичного дослідження тексту і лексикографічного подання його наслідків у вигляді словника та опису мовних явищ за допомогою структурних і статистичних методів. Валентина Сидорівна керувала цими дослідженнями. З одного боку, було створено, як тепер кажуть, формат частотного словника, укладено його текстову картотеку в 100 тис. слововживань, опрацьовано статистичні параметри текстової поведінки слова.

З іншого, йшла напружена робота над підготовкою структурної граматики сучасної української мови, пошуком критеріїв опису словозмінної системи мови, формальних ознак типів парадигм іменників, прикметників, дієслів, упорядкуванням парадигм кожної частини мови за наповнюваністю (на основі даних орфографічного словника). За формальні ознаки парадигм було обрано зміну флексій, морфологічні чергування в основі, наголосові характеристики (схеми) слів під час відмінювання.

«Частотний словник сучасної української художньої прози (пробний зошит)» було оприлюднено 1969 року. Усі етапи його укладання здійснено вручну. Валентина Сидорівна сформулила під час укладання словника колектив однодумців. Вона була і генератором ідей, і виконавцем усіх різновидів «технічної роботи», і відповідальним редактором словника. Напружена праця над ним все частіше підводила до думки про необхідність комп'ютера в таких дослідженнях.

Друга тема зі структурної граматики увиразнювала ідею формалізованого опису морфологічних явищ української мови та доведення його до алгоритмічної форми, придатної для автоматизованого аналізу тексту. Вона завершилася підготовкою проспекту **«Структурної граматики сучасної української мови»** (К., 1972), цікавої з теоретичного погляду праці, що доводила існування центру і периферії в словозмінній підсистемі мови, своєрідність парадигм кожної частини мови. Цей проспект унаочнював взаємозв'язки морфології та морфології української мови на сучасному етапі її розвитку.

Паралельно з цими розвідками під керівництвом В.С. Перебийніс підготовлені й опубліковані збірники **«Структурні рівні мови і методи їх дослідження»** (К., 1972), а трохи згодом — **«Структура мови і статистика мовлення»** (К., 1974). На цей час припадає напружена робота В.С. Перебийніс над докторською дисертацією **«Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови»**, яку вона захистила 1970 року. Це була новаторська для україністики праця, в якій для встановлення фонологічної підсистеми мови застосовано структурні та статистичні методи. Уперше висвітлено частотність і сполучуваність фонем української мови, дію в системі мови закону простоти і переваг, які мова надає у використанні фонем та фонемосполук, типові фонологічні структури односкладового слова української мови, поведінку класів фонем у різних стилях та жанрах мови, зокрема, у прозовому та поетичному текстах.

Одночасно Валентина Сидорівна бере участь у написанні розділів до академічної граматики української мови. Вона підготувала підрозділ до її першого тому «Фонетика» та розділ «**Характеристика функціональних стилів сучасної української літературної мови**» до п'ятого тому «Стилістика». Її цікавлять філософські питання мовознавства. Професор В.С. Перебийніс стає організатором в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР семінару з цих проблем. З мовознавцями у ньому активно співпрацювали видатні українські філософи академік М.В. Попович, професор С.Б. Кримський, кандидат філософських наук С.О. Васильєв. 1972 року виходить збірник «**Філософські питання мовознавства**». У ньому Валентина Сидорівна друкує цікаву статтю про форму і зміст мовних одиниць.

Сімдесяти роки минулого століття позначено пошкваленим розвитком структурної лінгвістики, її посиленням інтересом до моделювання, формалізації мовознавчих досліджень і застосування в них комп'ютерів. Перед науковцями постало завдання глибшого вивчення відмінностей між аналізом мовного матеріалу людиною і комп'ютером. Для цього слід було чітко усвідомлювати різницю між мисленням людини, її володінням мовою, що спирається на асоціації, та комп'ютерним аналізом тексту, що може для встановлення його змісту враховувати лише формальні ознаки мовних одиниць. В.С. Перебийніс пише науково-популярну книжку «**Коли робот заговорить (Мовне спілкування людини з електронно-обчислювальною машиною)**» (К., 1972), де розкриває цю проблематику в цікавій і доступній формі.

Невтомна Валентина Сидорівна інтенсивно готує із спеціальності «Структурна, прикладна та математична лінгвістика» науковців для Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні та викладачів для вишів України. Усе своє життя вона дбає про підготовку кадрів із цієї спеціальності, а також готує структуралістів — фахівців із української, російської та англійської мов. Школу В.С. Перебийніс пройшли 26 кандидатів філологічних наук. І це була високопрофесійна школа розвитку вміння відкривати наукові факти й доводити їх на основі строгих наукових методів. Вона вміє «лікувати» своїх аспірантів від наукового туману, до якого, чого гріха таїти, призвичаювали в багатьох школах і вишах. Коли аспірант замість пояснення вгаданого факту в мові вдавався до довгих цитувань і переказів, Валентина Сидорівна ставила на берегах рукопису знак питання або писала відоме всім її учням коротке речення «Що Ви хотіли цим сказати?». Вона бачила «больові точки» написаного тексту і вчила науковців мислити чітко й доказово. Робила це тактовно і ненав'язливо. Валентина Сидорівна давала на обговорення й свої статті й книжки співробітницям відділу, лише одна з яких, М.М. Пешак, була близька до неї за віком, решта — всі її колишні аспіранти. І тоді ми теж виписувалися на берегах її рукописів і ставили питання. Валентина Сидорівна уважно слухала нас, усе пояснювала і видно було, що вона втішена й задоволена нашим науковим зростанням. Вражали завжди її наукова ерудиція, пам'ять і чітка, майже комп'ютерна логіка.

Ми глибоко вдячні їй за цю науку прочитування цілісного тексту «із-середини», за прищеплення вміння слухати та розуміти опонента, за доброзичливість. Аспіранти почали захищатися вже з 1966 р. (М.П. Муравицька), 1969 р. — Л.А. Алексієнко, 1970 р. — Т.О. Грязнухіна, Н.Ф. Клименко, М.М. Копаєва, М.В. Сичова, 1972 р. — Л.М. Волчкова, 1974 р. — Л.Д. Сліпченко, 1975 р. — Н.П. Дарчук, Н.І. Заплаткіна. Багато з них приїздили до В.С. Перебийніс з Черкас, Кубані, Донецька, Барнаула, Горлівки, Волині, Новосибірська, Одеси, Кіровограду. Їхали до неї по науку і знання, і радіус її впливу як Педагога був величезний, авторитет незаперечний. Досить згадати в цьому контексті про групу викладачів англійської мови з 42 вишів Росії, України, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Молдови, Туркменістану, якою керувала з 1976 по 1991 рік В.С. Перебийніс. З усіх усюдів до неї їхали на консультацію викладачі. Унаслідок копіткої роботи ця група підготувала словник-довідник найуживаніших англійських словосполучень (на матеріалі 8 млн. слововживань) (**A Deskbook of most Frequent English Collocations**, М., 1985) та монографію про морфологію англійського дієслова «**Словоизменение английского глагола: системные и функциональные характеристики**» (М., 2008).

У сімдесяті роки В.С. Перебийніс розгорнула роботу над укладанням частотного словника сучасної української художньої прози на основі створеної у відділі картотеки в півмільйона слововживань. Це була показова вибірка текстів, що давала уявлення про використання слів упродовж 25 повоєнних років. Кожне слово в словнику представлене як сукупність його слововживань (словоформ) і має показник абсолютної частоти його використання в текстах як суми вживань усіх його словоформ. Так лексикографічно опрацьовано понад 33 тис. різних слів, засвідчених у текстах сучасної української художньої прози. Цей словник був схвально зустрінутий науковою громадськістю в Україні та за її межами. Він давав багатий матеріал для вивчення морфологічних особливостей словозміни української мови, проведення подальших типологічних зіставлень її з іншими мовами. Він створив підґрунтя наукового добору словників-мінімумів для вивчення української мови як іноземної тощо. В його укладанні вже було використано комп'ютер для статистичного опрацювання матеріалу. 1981 року світ побачили два томи «**Частотного словника сучасної української художньої прози**» за редакцією В.С. Перебийніс. Вихід цього словника став можливим завдяки таланту Валентини Сидорівни, її організаторським здібностям у здійсненні великих наукових проєктів. Згодом разом зі своїми колегами-ученицями М.П. Муравицькою та Н.П. Дарчук Валентина Сидорівна узагальнила досвід укладання таких праць у монографії «**Частотні словники та їх використання**» (К., 1985).

1986 року побачила світ колективна монографія «**Лінгвістичні проблеми автоматизації редакційно-видавничих процесів**» (російською мовою). Ця праця була новаторською за задумом і реалізацією. В.С. Перебийніс обґрунтувала в ній можливість автоматизованого пошуку

помилку у тексті. Авторський колектив, який вона очолила, розробив алгоритм пошуку помилконебезпечних місць тексту, який пройшов успішне експериментальне випробування.

1986 року В.С. Перебийніс стала професором Київського національного лінгвістичного університету. Учні Валентини Сидорівни продовжили в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні роботу над розвитком теоретичних засад автоматизованого аналізу тексту. Були підготовлені й опубліковані колективні монографії **«Морфологічний аналіз наукового тексту на ЕОМ»** (К., 1990) та **«Синтаксичний аналіз наукового тексту на ЕОМ»** (К., 1999, обидві російською мовою), концепції яких заклала Валентина Сидорівна. Згодом проблеми використання комп'ютерів у мовознавчих дослідженнях, аналіз і результати експериментів, створення засобів для автоматизованого укладання словників, редагування тексту було обговорено в колективній науково-популярній праці відділу **«Використання ЕОМ в лінгвістичних дослідженнях»** (К., 1990, російською мовою), підготовленій до друку за редакцією В.С. Перебийніс.

Науково-викладацька робота В.С. Перебийніс в Київському національному лінгвістичному університеті триває вже 27 років. Нині вона працює в лабораторії комп'ютерної лінгвістики. Тут вона разом із своїми послідовниками готує з 2002 року фахівців з прикладної (комп'ютерної) лінгвістики, веде активну наукову роботу, укладає з односторонніми навчальні комп'ютерні словники (**«Англо-український навчальний словник-мінімум»** (К., 1985), **«Англо-український і українсько-англійський словник»** (Х., 2001), **«Англо-український навчальний словник з методичними коментарями та граматичними таблицями»** (К., 2003) та ін.), пише посібники **«Морфологія англійського дієслова»** (у співавторстві, К., 1995), **«Традиційна і комп'ютерна лексикографія»** (разом з В.М. Сорокіним, К., 2010), готує комп'ютерні **«Хрестоматію з формально-граматичного аналізу»** та **«Хрестоматію з лінгвістичного моделювання»** (обидві — К., 2010). Валентина Сидорівна керує написанням дисертацій (протягом 1989–2013 р.р. захистилися 7 осіб).

Творче довголіття В.С. Перебийніс викликає повагу й захоплення. Вона стежить за розвитком комп'ютерної лінгвістики, виступає з доповідями на конференціях, опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій. Її невтомність у наукових пошуках істини гідна наслідування й подиву. Творчі успіхи В.С. Перебийніс висвітлено в статтях, енциклопедіях, довідниках. Добре знають і шанують її колеги за кордоном. Теплі слова про неї написав німецький дослідник Вернер Лефельдт, російські вчені Р.Г. та К.Р. Піотровські, С.С. Хідекель, її біографічні відомості подають видання **«Жінки-вчені Києва»** (К., 2003), енциклопедія **«Українська мова»** (К., 2000, 2004, 2007), історичний довідник **«Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАН України. 1930–2005 рр.»** (К., 2005). З великою повагою і теплотою розповідає про свою вчительку доцент Київського національного університету імені

Тараса Шевченка, завідувачка лабораторії комп'ютерної лінгвістики Н.П. Дарчук у довіднику «Життєвий шлях і науковий доробок Валентини Ісидорівни Перебийніс» (К., 2012). Інші його укладачі — кандидат філологічних наук, завідувачка лабораторії комп'ютерної лінгвістики КНЛУ Т.В. Бобкова та О.В. Льон підготували «Список основних наукових праць» В.С. Перебийніс. Усе це дає змогу краще уявити творчу і наукову звитягу Валентини Сидорівни.

Мовознавці України щиро вітають Валентину Сидорівну Перебийніс з 90-річчям. З роси і з води Вам, високошановна, дорога Валентино Сидорівно, нових наукових відкриттів, творчої наснаги і сили творити та виховувати нові покоління студентів і науковців!

Ніна КЛИМЕНКО, Євгенія КАРПІЛОВСЬКА (м. Київ)

Матеріали надійшли 19.09.2013.

Nina Klymenko, Yevgenia Karpilovska
Kyiv

SCIENTIFIC CREDO AND CREATIVE LONGEVITY OF V.S. PEREBEYNIS
(to the 90th anniversary of birthday)

Мовна мозаїка

ПО ПРИБУТТІ АВТОБУСА

Усім нам доводилося чути на автобусних станціях оголошення: *“Квитки продаватимуться по приходу автобуса”*. На жаль, воно звучить і досі, стало звичним в усно-розмовному вжитку. Українці позичили форму *по приходу* в росіян, причому вона була нормативною формою давального відмінка в російській мові на початку ХІХ ст., тепер же із часовим значенням ‘відразу після певної дії, чого-небудь’ потрібно вживати форму місцевого відмінка *по приходе*. В українській мові прийменник **по** також уживають із цим часовим значенням, але з небагатьма іменниками, до яких належить і **прибуття** — відповідник російських *прибытие, приход*, пор.: *по завершенні, по закінченні, по війні, по революції, по обіді, по прибутті* та ін. Часовий прийменник **після** має інший значеннєвий відтінок — ‘через деякий час, потім, пізніше’, тому його не можна вживати замість **по** у формі *по прибутті*.

Російське *по приходу* можна замінити ще й підрядними частинами **як прибуде автобус** чи **коли прибуде автобус**.

Отже, українською мовою правильно оголошувати: *Квитки продаватимемо по прибутті автобуса; Квитки продаватимемо, як прибуде автобус; Квитки продаватимемо, коли прибуде автобус*.

Катерина Городенська